

Cercetînd, la Arhivele Statului, fondul Ministerul Culturii și Instrucțiunii Publice, am avut șansa de a întîlni un raport (Dosar 4821/1889), semnat de Grigore Tocilescu, privind organizarea unui muzeu istoric la Cîmpulung.

Acest document este, de fapt, rezultatul unei propuneri făcută de Constantin Esarcu în 1885¹, pentru deschiderea unei instituții muzeale la Cîmpulung, care urma să adăpostească principalele valori istorice ale vechiului oraș muntenesc.

Considerăm interesant documentul care ne-a reținut atenția, atît pentru cercetătorii de istoria artei cît și pentru cei care se ocupă de istoria muzeografiei românești. Dragostea față de monumentele patriei, concepția marelui învățat care a fost Gr. Tocilescu, despre conservare și restaurare și despre rolul muzeului ca factor de educație, sînt demne de reținut.

Domnule Ministru,

Misiunea, cu care ați bine-voit a mă onora prin officia Domniei-Voastre nr. 6846 seria A din 26 iunie expirat, de a lua măsurile trebuincioase pentru înființarea în Cîmpulung a unui muzeu local, în urma propunerii d-lui C. Esarcu, am primit-o cu pe atît mai viuă recunoștință, cu cît îndeplinirea ei respundea unei dorințe puternice de mult timp hrănită, de a vedea asigurate cu un minut mai nainte monumentele din acel vechiu și interesant oraș, ce trece drept primul scaun al voevodatului român.

De aceea vă cer voia să aduc la cunoștința Domniei-Voastre prin prezentul raport, rezultatele obținute în cele 5 zile de cercetări (9-13 iulie), ce am consacrat la fața locului și să spun la aprobarea Dvostre măsurile preliminare ce sînt de luat pentru realizarea scopului urmărit.

Cea d'înteu cestiune ce m'a preocupat, a fost a-mi da o seamă exactă și lămurită despre materialul disponibil ce are să compună primul fond al Muzeului nostru; apoi despre mijloace cum s'ar pute aduna acest material mai lesne și cu mai puține cheltuieli și în fine despre chipul conservării lui, localul Muzeului și persoana care are să aibă supravegherea.

I

Pentru prima cestiune: am vizitat cu tot deamănuntul și fără preget sfintele lăcașuri din Cîmpulung, copiînd și estampilînd pisaniile, inscripțiunile de pe petrele mormîntale, de pe ziduri, de pe icoane... și notînd obiectele de interes artistic sau istoric, care ar trebui să intre în colecțiunile Muzeului sau pentru a căror păstrare e de lipsă să se ia măsuri de supraveghere. Apoi am cutreierat lungul oraș... pentru a găsi multe cruci... și a copia interesantele inscripțiuni slavone și române săpate pe dinsele; în fine am inspectat ruinele lagărului roman... numit Jidava sau Grădiștea; și ruinele vechiului templu al Franciscanilor numit de locuitori Kloșter, în vederea săpăturilor ce ar trebui întreprinse în ambele locuri.

Fără a avea intențiunea să dau aci textul tuturilor inscripțiunilor și să înșir obiectele... me voiu mărgini a semnala pe cele mai însemnate:

1. Mănăstirea Cîmpulung

1. Petra mormîntală a lui Nicolae Vodă Basarab...
2. Pisania mănăstirii Cîmpulung din 1636 în care se vorbește despre primul fondator „Radu Negru Voievod”...
3. Idem din a. 1636, în care se menționează privilegiile orașului Cîmpulung după cum au fost din timpul lui Radu Vodă Negru...

¹ „Buletinul monumentelor istorice”, anul XXXIX, nr. 2/1970, p. 73.

4. Idem din 1827 a lui Grigore Vodă Ghica, vorbindu-se despre preînnoirea mănăstirii cu zidiri noi.

Aceste trei pietre sînt încastrate pe peretele din față al bisericii... În Muzeu se vor păstra estampaje după ele; petrele vor fi trecute însă în inventariu împreună cu nr. 1, avînd să fie lăsate sub privigherea de aproape a Custodelui.

5. O petră mormîntală în Curtea mănăstirii... cu inscripțiune în limba română.

6. Pisania de la paraclis din a. 1718.

Amîndouă aceste petre (nr. 5 și 6) fiind dilnic expuse la stricăciune, se vor ridica și depune în salonul destinat pentru secțiunea lapidară a Muzeului.

7. Un chivot de argint poleit cu aur, reproducînd în miniatură forma veche a bisericii, lucrare remarcabilă din începutul secolului al XVII. ...

8. O cătuie de argint de formă veche cu două picioare și cu inscripțiunea slavo-română din 1657, ...

9. Evanghelia română din a. 1682 ferecată în argint.

Aceste trei obiecte (nr. 7, 8, 9), în adevăr de artă, se vor depune în Secțiunea eclesiastică a Muzeului...

II Mănăstirea Catolică (Bărăția)

11. O petră mormîntală... cu următoarea inscripțiune latină dina. 1300 săpată în caractere monachale

+ ANNO. DNI. M. CCC. + HIC SEPULTVS. EST COMES LAVRENTIVS DE LONGO CAMPO. PIE MEMORIE.

Acest monument²... este de o mare însemnătate pentru istoria orașului și a țerii; der locul unde se conservă face inutilă ridicarea lui; un stampagiu sau mulagiu după densul va fi destul să se păstreze în Muzeu.

III Biserica domnăscă

12. Această biserică fundată de Domna Kiajna și de fiul său Petru în a. 1567, nimic nu mai păstrează din forma sa veche arhitecturală, ca și din pisania și petrele sale tombale. Numai pisania din 1721 stă afară lingă zid, fiind destinată a fi pusă în frontispiciul numitului lăcaș ce are să se tîrnosească la 30 iulie crt.

O scrisoare din Cîmpulung, ce am primit-o dîlele acesteia me insciințează că Epitropii bisericii au crezut de cuviință să pună trei italieni ca să radă inscripțiunea spre a o săpa din nou „mai frumos”, cum pretind d-lor. Am rugat imediat telegrafic pe d. Prefect de Muscel ca să oprească stricarea inscripțiunii, făcînd respunzătorii pe Epitropii de neurmărire. În adevăr, Domnule Ministru, cei mai aprigi vrăjmași ai monumentelor vechi sînt înșși restauratorii lor, omeni fără nici un simț pentru ale trecutului și cari cred că o petră, deca nu mai este albă și nu are litere pe densa poleite trebuie nimicită și înlocuită cu alta nouă și lustruită.

În Cîmpulung, mai mult de cit ori-unde aiurea, se poate vede chipul nemilos ca să nu dic barbar, cu care au fost și sînt mereu tractate petrele cu inscripțiuni, picturile și obiectele de artă ale trecutului...

IV Biserica Fundeni

14. O fereastră de petră, lucrată dintr-o petră de mormînt cu inscripțiune slavonă din a. 1622...

15. Idem, idem cu inscripțiune slavonă din a. 1558...

² Pentru această problemă vezi Emil Lăzărescu, *Despre piatra de mormînt a comitelui Laurențiu și cîteva probleme de arheologie și istorie în legătură cu ea*, „SCIA”, 1-2/1957.

Vorbînd despre transcrierea inscripției, autorul arată că „Gr. Tocilescu în ediția din 1900 a binecunoscutului său Manual de istoria românilor, publica inscripția în întregime și destul de corect, singura greșeală pe care o făcea cunoscutul epigrafist fiind aceea de a fi început lectura textului (dispus pe chenarul ce înconjoară suprafața pietrei) din alt punct decît acela pe care îl cereau, atît sensul logic, cît și formularul obișnuit al inscripțiilor funerare latinești din evul mediu”.

V Biserica Sf. Gheorghe

19. Aici merită a figura în inventariul obiectelor de supravegheat: ușa din narthex și fereastra din fundul altarului; ambele de piatră lucrate în stil deosebit, ce se apropie de cel gotic. Tot asemenea și picturile din interior, fiind de la începutul secolului al XVIII-lea și datorite unui zugrav local: Manea, se cuvin a fi semnalate . . .

VI Biserica Mucenița Marina

20. Deși tradițiunea susține că această biserică ar fi mai veche de cât Biserica lui Radu Negru, totuși ea nu posedă astăzi nici-o urmă despre o atare vechime.

O particularitate constatăm însă la inscripțiunile tombele: petre cu inscripțiuni mai vechi sunt rase și înlocuite cu inscripțiuni mai noi, lăsându-se însă neatins fragmente din inscripțiunile anterioare . . . s-ar putea lua la Museu . . . următoarele obiecte interesante . . . icoana Mucenița Marina. Acesta purta pe densa inscripțiune din care se vede că a fost făcută în luna Iulie 30 zile letul 1781 „de mîna mult păcătoșului Șerbean Diaconul Zugrav ot Dolgopol“ (adică din Cîmpulung) . . .

VII Biserica Șchei

20. Nimic nu se mai păstrează: petrele vechi au fost întrebuițate în noua zidire sau vindute ca petre de construcție.

VIII Biserica Valea

21. Are șase icone vechi datorite aceluiași Șerban Diacon zugrav din secolul trecut. Ele prezintă destul interes artistic pentru a li se asigura o mai bună conservare. Depuse în Museu alături de cele-alte icone, se va putea urmări mai ușor și mai sigur activitatea artistică a pictorului Cîmpulungean.

IX Biserica Sf. Treime

22. Din pisania slavonă, ce se află în frontispiciu cu data 1632 se vede că biserică a fost zidită și zugrăvită în timpul lui Mateiu Vodă Basarab.

Picturile ce se observă astăzi, deși datează numai din a. 1730, dar prezintă un mare interes din punctul de vedere al artei bizantine. De ce ele mai figurează acum pe pereții bisericii, acesta se datorește vigilenței dlui C. Esarcu, care aflîndu-se în Cîmpulung a oprit în parte distrugerea celor zugrăveli de către un neprecios restaurator, care totuși a lăsat urme de pictura sa barbară . . .

X Biserica Șubeștiu

23. Din pisania săpată în frontispiciu se vede că biserică a fost din temelie zidită la a. 1779 de către Dosifteiu arhimandritul M-rii Cîmpulung și cu Trandafir logofetul, alături de altă biserică făcută în a. 1552, și apoi derimată . . . Pentru Museu semnalez: a) jețul domnesc sau arhieresc; b) icona veche din a. 1825; c) 4 petre cu inscripțiuni ce stau aruncate în Curte; din acestea, una este chiar pisania slavonă a vechii biserici, alta poartă data 1575; a treia, a. 1727 și a patra este un fragment cu inscripțiune slavonă.

XI Biserica Sf. Ilie

24. Aici se poate vedea mai bine cum se tractează petrele vechi cu inscripțiuni: tăiate în bucăți sunt puse ca trepte de scări, altele băgate în temelii; din pisanie nu mai este nici o urmă. Pentru Museu am însemnat: a) o icoană datorită probabil aceluiași Șerban Diacon zugrav . . .

XII Biserica Bradu

25. Aceiași tractare a monumentelor cași la biserică Sf. Ilie; în tindă stau înșirate 8 petre cu inscripțiuni, și una în narthex, fragmente diferite sunt întrebuițate în construcțiunea ușei și pe marginile dușumelii.

Merită a se păstra în Museu: a) . . . o icoană cu hrumul Adormirii și cu semnătura: Spandoni Zograv, 1773, alta de Gheorghe Pop Zograv, 1837 . . .

XIII Biserica Sf. Nicolae

26. Aci am însemnat pentru a fi depuse la Museu: a) mai multe icoane ce se află aruncate în clopotnița bisericii, și datorite aceluiași pictor Șerban Diaconul și a unui fiu al său . . .

XVI La Jidava

O vizită de 1/2 oră mi-a permis să mesor numai lagărul roman de la Jidava, pe moșia Grădiștea, să constat existența celor 4 porți (principale și secundare) și urmele unor zidării în interiorul lagărului. Săpăturile întreprinse acum 10 ani de d. Butculescu a dat la iveală mai multe obiecte romane: arme, monede, unelte casnice, precum și cărămizi cu inscripțiuni latine.

Pe una din cărămizi noi am citit următoarele nume de soldați: Gorgius, Cinedus, Candidus; apoi indicația: CASTR(is) N(UMERUM) XV. . .

XVII La Cloașter

În grădina lui Căpraruș, str. Mateiu Vodă, se află ruinele vechii Bărății a Franciscanilor, pe care tradițiunea o atribuia Domnei Ana a lui Radu Negru

II

Trecînd acum la cestiunile privitoare la local și instalări, cred, Domnule Ministru, că localul cel mai nemerit este acela găsit deja de d. C. Esarcu: trapezăria din Mănăstire.

Cît pentru Custode, persona cea mai nemerită este d. G. Ionescu . . . care în înțelegere cu d. Primar al orașului și cu Superiorul mănăstirii ar putea alcătui Comisiunea provisorie pentru întemeierea Museului.

Această comisiune . . . ar trebui să procedă de îndată la următoarele măsuri:

I. Să transporteze toate petrele cu inscripțiuni semnificate în raportul de față.

II. Să ridice obiectele indicate de prin biserici, în urma înțelegerii ce vor avea cu deferitele epitropii ale bisericilor.

III. Să facă un apel călduros la toți Muscelenii pentru a dărui Museului obiecte de interes istoric: petre, cruci, hrisove, cărți.

IV. Să înființeze un inventariu și un catalog în regulă . . .

V. Un raport trimestrial către Direcțiunea Museului de Antichități din București va da seamă, în fie-care an, despre mersul lucrărilor, creșterea colecțiilor și trebuințele simțite.

În modul acesta, Domnule Ministru, subsemnatul crede că ideea fecundă a d-lui C. Esarcu adoptată cu atîta căldură de Dvoastră, va deveni o realitate.

Orașul Cîmpulung, precum se mîndrește a fi fost cel d'anteiu scaun al voevodului român, va putea dice că este și cel d'anteiu oraș după București, care a deschis un asyl atîtor monumente prețioase pentru istoria noastră culturală.

Exemplul său va fi în curînd imitat și de celelalte orașe ale țării, pentru că Museele nu sunt de cît rezultatul unei civilizațiuni prospere și perfecționate, cu cît un oraș sau o țară progresează în viața intelectuală, cu atît simte îndată trebuința de un Museu și de o bibliotecă, pentru că este în natura omului de a voi să cunoască punctul său de plecare, ca și punctul său de popas, și nicăieri mai bine nu se studiază rolul omului înainte, cași după istorie, de cît în Musee, în reunirea inteligentă și rațională, a tot ce trecutul ne-a lăsat, chiar sub ori-ce formă ar fi acel remas strămoșesc.

Bine-voiți, ve rog, . . .

Gr. Tocilescu